

Η διάκριση εμπειρίας και κρίσης στο *Ο Νους και ο Κόσμος*

Κώστας Παγωνιδιώτης

(Β. Κιντή, Φ. Παιονίδης (επιμ.). *Τρόποι του φιλοσοφείν*. Αθήνα: Εκκρεμές, 2024)

Ο McDowell θεωρεί ότι η νεότερη σκέψη είναι εγκλωβισμένη σε μια αέναη παλινδρόμηση ανάμεσα σε δύο προβληματικές τοποθετήσεις -τον *μύθο του δεδομένου* και τον *συνεκτικισμό* – οι οποίες δεν διαθέτουν τις προϋποθέσεις για να καταστήσουν κατανοητή τη σχέση νου – κόσμου (McDowell 1996).

Ο κλασικός εμπειρισμός, προϋποθέτοντας τον μύθο του δεδομένου, υποβιβάζει την εμπειρία σε ένα *ατομικό, μη-εννοιακό αισθητηριακό δεδομένο*, το οποίο, στην καλύτερη περίπτωση, μπορεί να αποτελέσει *αιτία* για την εμφάνιση μιας πεποίθησης, αλλά σίγουρα δεν μπορεί να λειτουργήσει ως *λόγος* που *δικαιολογεί* αυτή την πεποίθηση. Το συγκεκριμένο πρόβλημα προκύπτει διότι μόνο εννοιακά περιεχόμενα μπορούν να λειτουργήσουν ως λόγοι και να μετέχουν σε μια δικαιολογητική σχέση.

Από την άλλη μεριά, ο συνεκτικισμός, απορρίπτοντας ορθώς τον μύθο του δεδομένου, υιοθετεί τη θέση ότι μόνο μια πεποίθηση μπορεί να δικαιολογήσει μια άλλη πεποίθηση. Όμως και αυτή η θέση, σύμφωνα με τη διάγνωση του McDowell, είναι προβληματική γιατί οδηγεί στην αποσύνδεση του νου από τον κόσμο. Έτσι, η σκέψη εγκλωβίζεται σε ένα εσωτερικό, κλειστό παιχνίδι διατήρησης της συνοχής ανάμεσα στις πεποιθήσεις χωρίς κανένα *έλλογο έλεγχο* εκ μέρους του εξωτερικού κόσμου. Αν, όμως, η σύνδεση της σκέψης με τον κόσμο ήταν απλώς και μόνο *αιτιακή*, αν η εμπειρία του κόσμου δεν μας παρείχε και *λόγους* για τις πεποιθήσεις μας, τότε η γνωσιακή μας κατάσταση, *στην καλύτερη περίπτωση*, θα ήταν παρόμοια με την γνωσιακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένας chicken-sexer όταν αποκτά για πρώτη φορά –χωρίς να ξέρει γιατί– την αληθή πεποίθηση ότι ένας νεοσσός είναι αρσενικός.

Ο McDowell θεωρεί ότι προκειμένου να αποφύγουμε το αδιέξοδο του μύθου του δεδομένου και του συνεκτικισμού χρειαζόμαστε μια έννοια εμπειρίας η οποία λειτουργεί *δικαιολογητικά* για τις πεποιθήσεις μας. Μόνο έτσι είναι δυνατόν η σκέψη μας να κατευθύνεται προς τον κόσμο και να είναι υπόλογη σ' αυτόν. Μόνο έτσι μπορεί να έχει αποβλεπτικό περιεχόμενο. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο αν η εμπειρία είναι αφενός *εννοιακή* και δεν συνιστά κάποιο *γυμνό, ατομικό* δεδομένο και αφετέρου βρίσκεται έξω από την επικράτεια της σκέψης υπό την έννοια ότι δεν υπόκειται στην αυτενέργεια της σκέψης. Ο πρώτος περιορισμός στοχεύει να διαφοροποιήσει την προσέγγιση του McDowell από τον μύθο του δεδομένου και ο δεύτερος από τον συνεκτικισμό.

Συνοπτικά, ο McDowell προσδιορίζει την έννοια εμπειρίας που εισηγείται ως εξής:

1. η εμπειρία λειτουργεί ως *θεμέλιο*, ως έσχατος λόγος στη διαδικασία της δικαιολόγησης (βλ. McDowell 1996, 67).
2. η εμπειρία πρέπει να κατανοηθεί ως *ανοικτότητα* στον ίδιο τον κόσμο και όχι ως μια διεπιφάνεια (interface) μεταξύ νου και κόσμου (βλ. ενδεικτικά McDowell 1996, 26).
3. η εμπειρία ανήκει στον χώρο των λόγων χωρίς ωστόσο να υπόκειται στην αυτενέργεια της σκέψης γιατί οι εννοιακές ικανότητες *ενεργοποιούνται παθητικά* στην εμπειρία (βλ. ενδεικτικά McDowell 1996, 12).
4. εκτός από την εξάρτηση των πεποιθήσεων από την εμπειρία, υπάρχει και μια εξάρτηση της εμπειρίας από τις πεποιθήσεις. Η εξάρτηση αυτή, αν και *κανονιστική-έλλογη*, δεν είναι *συναγωγική*, με την έννοια ότι η εμπειρία δεν αποτελεί το συμπέρασμα μιας *συναγωγής* από προκείμενες που ανήκουν στην κοσμοθεωρία μας (McDowell 2003a, 67-68).¹

¹ Υπό μία έννοια, αυτή η έλλογη και μη συναγωγική εξάρτηση της εμπειρίας από τις πεποιθήσεις μπορεί να θεωρηθεί ως ένας τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε καλύτερα την παθητική ενεργοποίηση των εννοιών στην εμπειρία.

Ο McDowell, λοιπόν, επιχειρεί να βρει μια μέση οδό ανάμεσα στον μύθο του δεδομένου και τον συνεκτικισμό, διατηρώντας ό,τι θεωρεί σημαντικό στις δύο αυτές προσεγγίσεις και απορρίπτοντας τα προβληματικά τους σημεία. Ένα κρίσιμο θέμα στην επιχειρηματολογία του είναι να προσδιορίσει με ακρίβεια σε τι διαφοροποιείται η εμπειρία από την αντιληπτική κρίση. Αυτό είναι απαραίτητο προκειμένου να διασφαλίσει τη διαφορά της δικής του προσέγγισης από τον συνεκτικισμό. Σε ό,τι ακολουθεί θα εστιάσουμε στην εξέταση του συγκεκριμένου ζητήματος χωρίς να θέσουμε υπό αμφισβήτηση τον εννοιακό χαρακτήρα του περιεχομένου της εμπειρίας και τον τρόπο που ο McDowell διαφοροποιείται από το μύθο του δεδομένου.

Ο McDowell, προκειμένου να αναδείξει τον διακριτό ρόλο της εμπειρίας ως λόγου για τη δικαιολόγηση των πεποιθήσεων, προτείνει ένα αντεπιχείρημα κατά της θέσης του Davidson ότι «τίποτα δεν μπορεί να λογιστεί ως λόγος για την υποστήριξη μιας πεποίθησης παρά μόνο μια άλλη πεποίθηση» (Davidson 2001, 141). Στόχος του McDowell είναι να δείξει αφενός ότι μπορεί κανείς να βλέπει ότι *p* χωρίς αυτό να ισοδυναμεί με τον σχηματισμό της αντιληπτικής πεποίθησης ότι *p* και αφετέρου ότι το να βλέπει κανείς ότι *p* μπορεί να λειτουργήσει δικαιολογητικά για τις αντίστοιχες αντιληπτικές πεποιθήσεις του. Συγκεκριμένα, περιγράφει κάποιον που βλέπει ένα πουλόβερ το οποίο του εμφανίζεται καφέ, αλλά λόγω του ότι πιστεύει (λανθασμένα) ότι ο υπάρχων φωτισμός αλλοιώνει τα χρώματα, δεν σχηματίζει την αντιληπτική πεποίθηση ότι το πουλόβερ είναι καφέ. Αργότερα, όταν με κάποιον τρόπο διαπιστώνει ότι τελικά δεν υπήρχε πρόβλημα με τον φωτισμό συνειδητοποιεί ότι πράγματι έβλεπε ότι το πουλόβερ ήταν καφέ:

«Πίστευα ότι κοίταζα το πουλόβερ σου κάτω από ένα είδος φωτισμού που καθιστά αδύνατο να διακρίνω τι χρώμα έχουν τα πράγματα, έτσι πίστευα ότι απλώς μου φαινόταν καφέ, αλλά τώρα συνειδητοποιώ ότι πράγματι έβλεπα ότι ήταν καφέ» (McDowell 2003b, 681)

Σε αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με τον McDowell, το αντιληπτικό υποκείμενο είχε ένα δικαίωμα (entitlement), δηλαδή έβλεπε πράγματι ότι το πουλόβερ ήταν καφέ, αλλά λανθασμένες παραδοχές το απέτρεψαν από το να σχηματίσει την αντίστοιχη αντιληπτική κρίση². Αυτό το αντιπαράδειγμα έχει στόχο να αναδείξει μια περίπτωση όρασης που δεν ισοδυναμεί με αντιληπτική κρίση. Σύμφωνα με τον McDowell, πρόκειται για μια *εμπειρία* η οποία είναι διακριτή από μια αντιληπτική κρίση. Αν ισχύει αυτό, θα πρέπει να απορριφθεί η θέση του Davidson ότι μόνο μια πεποίθηση μπορεί να δικαιολογήσει μια άλλη πεποίθηση.

Ο McDowell φαίνεται να ανατρέχει στο συγκεκριμένο αντιπαράδειγμα για να αποδείξει την *ύπαρξη* της εμπειρίας ως διακριτής από την αντιληπτική κρίση, καθώς στις συνήθεις περιπτώσεις, όταν το υποκείμενο προϋποθέτει ότι οι παραδοχές για τις συνθήκες παρατήρησης είναι κανονικές, η αντιληπτική επαφή με τα πράγματα οδηγεί άμεσα στο σχηματισμό κάποιας αντιληπτικής κρίσης, χωρίς να μπορεί να διακριθεί σε αυτές τις περιπτώσεις η αντίστοιχη εμπειρία. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι η εμπειρία υφίσταται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στο συγκεκριμένο αντιπαράδειγμα. Η εμπειρία προϋποτίθεται σε κάθε αντιληπτική κρίση ακόμα και αν δεν μπορεί να διακριθεί από την κρίση.

Στόχος του McDowell είναι να προσδιορίσει τα χαρακτηριστικά της αντιληπτικής εμπειρίας εν γένει που τη διαφοροποιούν από την αντιληπτική κρίση. Συγκεκριμένα, στο *Ο Νους και ο Κόσμος* η διαφορά ανάμεσα σε μια εμπειρία και σε μια αντιληπτική κρίση που θεμελιώνεται σε αυτή, δεν εντοπίζεται στο είδος του περιεχομένου τους αλλά στο είδος της επίγνωσης που τις χαρακτηρίζει: «Μια εμπειρική κρίση δεν εισάγει ένα νέο είδος περιεχομένου: απλώς *υιοθετεί* το εννοιακό περιεχόμενο –ή ένα μέρος αυτού– που η εμπειρία στην οποία η κρίση αυτή ερείδεται το φέρει ήδη μέσα της» (McDowell 1996, 155· η έμφαση

² Στο παρόν κείμενο δεν θα διακρίνω μεταξύ κρίσης και πεποίθησης. Σε μια πρώτη προσέγγιση, από οντολογική άποψη οι κρίσεις είναι συμβάντα ενώ οι πεποιθήσεις καταστάσεις. Για περισσότερα σχετικά με τη διάκριση μεταξύ κρίσης και πεποίθησης βλ. Boyle 2011.

προστέθηκε). Το περιεχόμενο της κρίσης και το περιεχόμενο της εμπειρίας είναι του *ιδίου* είδους, δηλαδή προτασιακό περιεχόμενο, και η διαφορά μεταξύ εμπειρίας και κρίσης εντοπίζεται κυρίως³ στην απουσία οποιασδήποτε στάσης υιοθέτησης αυτού του περιεχομένου στην περίπτωση της εμπειρίας. Όπως διευκρινίζει σε μεταγενέστερο κείμενό του, «χρειαζόμαστε μια ιδέα της αντίληψης ως κάτι που δεν περιλαμβάνει καθόλου κάποια στάση αποδοχής ή υιοθέτησης, παρά μόνο, όπως το θέτω, μια πρόσκληση για την υιοθέτηση μιας τέτοιας στάσης, η οποία, στην καλύτερη περίπτωση, συνίσταται στη φανέρωση ενός γεγονότος σε κάποιον» (McDowell 2002, 279).

Το πρόβλημα με αυτή την προσέγγιση είναι ότι στις συνήθεις περιπτώσεις, όταν όλα πηγαινούν καλά, σχηματίζουμε άμεσα μια αληθή αντιληπτική κρίση ότι *p*, χωρίς να μπορούμε να διακρίνουμε μια αντίστοιχη εμπειρία -νοημένη ως επίγνωση χωρίς αποδοχή ότι *p*. Επιπλέον, όπως θα δείξουμε, ούτε το αντιπαράδειγμα που επικαλείται ο McDowell αποδεικνύει την ύπαρξη εμπειρίας νοημένης ως επίγνωσης χωρίς αποδοχή ότι *p*.

Καταρχάς, ο τρόπος που ο McDowell περιγράφει το αντιπαράδειγμα δεν ξεκαθαρίζει ένα κρίσιμο σημείο. Πιο συγκεκριμένα, δεν καθίσταται σαφές από την περιγραφή αν η λανθασμένη παραδοχή συνιστά μια πεποίθηση που είναι ανεξάρτητη από την ενεργοποίηση της αντιληπτικής ικανότητας ή αποτελεί προϊόν της ενεργοποίησης της αντιληπτικής ικανότητας.

Στην πρώτη περίπτωση, ενώ με βάση την όραση σχηματίζω την κρίση ότι το πουλόβερ είναι καφέ, απορρίπτω τελικά αυτή την κρίση γιατί λαμβάνω υπόψη την (λανθασμένη) πεποίθηση ότι οι συνθήκες φωτισμού είναι παραπλανητικές, την οποία έχω ανεξάρτητα από την ενεργοποίηση της αντιληπτικής μου ικανότητας (παραδείγματος χάρη, επειδή μου το είπε κάποιος που τον θεωρώ αξιόπιστο). Αποτέλεσμα αυτής της απόρριψης είναι να δεχθώ ότι το πουλόβερ απλώς φαίνεται καφέ. Σε αυτή την περίπτωση, η ενεργοποίηση της αντιληπτικής ικανότητας δημιουργεί αρχικά την επίγνωση με αποδοχή ότι το πουλόβερ είναι καφέ, η οποία με βάση τη (λανθασμένη) πεποίθηση παράγει την επίγνωση με αποδοχή ότι το πουλόβερ φαίνεται καφέ και την επίγνωση της απόρριψης⁴ ότι το πουλόβερ είναι καφέ. Η (λανθασμένη) πεποίθηση με οδηγεί στο να διακρίνω το πώς φαίνεται από το πώς είναι το χρώμα του πουλόβερ και να οπισθοχωρήσω στην αποδοχή ότι απλώς μου φαίνεται καφέ. Σε αυτή την πρώτη περίπτωση δεν μπορεί να διακριθεί κάποια άλλη επίγνωση η οποία δεν προϋποθέτει κρίση για το πώς είναι ή πώς φαίνεται το χρώμα του πουλόβερ.

Ας εξετάσουμε τη δεύτερη περίπτωση. Σύμφωνα με αυτή, η λανθασμένη παραδοχή αποτελεί προϊόν της ενεργοποίησης της αντιληπτικής ικανότητας και όχι κάποια πεποίθηση που έχω αποκτήσει με ανεξάρτητο τρόπο. Η ίδια η αντιληπτική ικανότητα μου επιτρέπει να διακρίνω αν οι συνθήκες φωτισμού είναι κατάλληλες για να δω το χρώμα του πουλόβερ. Το ζήτημα αυτό σχετίζεται με ό,τι οι ψυχολόγοι ονομάζουν αντιληπτικές σταθερές ή σταθεροποιήσεις (*perceptual constancies*). Η ικανότητα αντίληψης των χρωμάτων περιλαμβάνει την ικανότητα να προσλαμβάνω το χρώμα στην επιφάνεια ενός αντικειμένου ως *σταθερό* παρά τις μεταβολές στις συνθήκες φωτισμού, στις θέσεις από τις οποίες το παρατηρώ ή στα χρώματα άλλων αντικειμένων που το περιβάλλουν. Αυτή η ικανότητα σταθεροποίησης του προσλαμβανόμενου χρώματος επιτυγχάνεται μέσα σε ένα εύρος συνθηκών. Αν όμως κληθούμε να παρατηρήσουμε το χρώμα ενός αντικειμένου πέρα από αυτό το εύρος συνθηκών, η σταθεροποίηση του χρώματος αποτυγχάνει και ως επί το πλείστον έχουμε επίγνωση αυτής

³ Όπως προκύπτει από το προαναφερθέν παράθεμα, η κρίση μπορεί, επίσης, να περιλαμβάνει και μια *επιλογή* ενός μέρους του προτασιακού περιεχομένου που είναι διαθέσιμο στην εμπειρία.

⁴ Το εάν η απόρριψη του ότι το χρώμα του πουλόβερ είναι καφέ ισοδυναμεί με την αποδοχή του ότι το χρώμα του πουλόβερ δεν είναι καφέ είναι ένα σημαντικό ζήτημα (βλ. ενδεικτικά Mandelbaum 2014). Η εξέταση όμως αυτού του ζητήματος δεν επηρεάζει την τρέχουσα επιχειρηματολογία καθώς, είτε η απόρριψη αποτελεί διαφορετικό είδος στάσης από την αποδοχή είτε όχι, όλοι θα συμφωνούσαν ότι η απόρριψη αποτελεί ένα είδος κρίσης.

της αποτυχίας. Σε αυτή την περίπτωση, δεχόμαστε ότι βλέπουμε με έναν παραπλανητικό τρόπο το χρώμα του αντικειμένου. Η σταθεροποίηση του χρώματος μπορεί να αποτύχει με διάφορους τρόπους. Το αντιπαράδειγμα του McDowell μπορεί να θεωρηθεί ότι εντοπίζει έναν από αυτούς, καθώς, ενώ οι συνθήκες φωτισμού είναι εντός του κατάλληλου εύρους, η ενεργοποίηση της αντιληπτικής ικανότητας του υποκειμένου οδηγεί στην απόρριψη του ότι το πουλόβερ είναι καφέ και στην αποδοχή της λιγότερο δεσμευτικής πρότασης ότι απλώς φαίνεται καφέ. Βλέπουμε λοιπόν ότι και σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να διακριθεί κάποια άλλη επίγνωση η οποία δεν προϋποθέτει κρίση για το πώς είναι ή πώς φαίνεται το χρώμα του πουλόβερ.

Ακόμα και όταν κανείς δεν είναι σίγουρος για το αν οι συνθήκες φωτισμού είναι κανονικές και, κατά συνέπεια, δεν θέλει να δεσμευτεί ως προς το εάν το χρώμα του πουλόβερ είναι καφέ, η ουδέτερη στάση που υιοθετεί σε αυτή την περίπτωση δεν ισοδυναμεί με επίγνωση χωρίς αποδοχή. Αντίθετα, πρόκειται για μια παράγωγη και πολύ εκλεπτυσμένη στάση που θα μπορούσε να προσδιοριστεί ως *αποδοχή* του ότι ούτε απορρίπτω ούτε αποδέχομαι την πρόταση ότι το χρώμα του πουλόβερ είναι καφέ (δεδομένου πάντα ότι αποδέχομαι ότι το πουλόβερ φαίνεται καφέ). Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια *παράγωγη* κρίση, καθώς προϋποθέτει κάποια θεματοποίηση του τι πιστεύω για τις τρέχουσες συνθήκες φωτισμού και την απόφαση να υιοθετήσω την ιδιαίτερα εκλεπτυσμένη στάση αποχής από την αποδοχή ή την απόρριψη της πρότασης ότι το χρώμα του πουλόβερ είναι καφέ. Άρα, ούτε σε αυτή την περίπτωση, το αντιπαράδειγμα του McDowell δεν πιστοποιεί την ύπαρξη μιας εμπειρίας νοημένης ως επίγνωσης χωρίς αποδοχή κάποιου προτασιακού περιεχομένου, αλλά ένα παράγωγο και εκλεπτυσμένο είδος κρίσης αναφορικά με το συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Ο ίδιος ο McDowell αναγνωρίζει ότι στο αντιπαράδειγμά του, το υποκείμενο, τη στιγμή που έχει την εμπειρία, αποδέχεται τη λιγότερο δεσμευτική πρόταση ότι το χρώμα του πουλόβερ *φαίνεται* καφέ (McDowell 2002, 279). Γι' αυτό σπεύδει να ξεκαθαρίσει ότι η επίγνωση που χαρακτηρίζει την εμπειρία δεν περιλαμβάνει κανενός είδους αποδοχή, ούτε καν αυτής της λιγότερο δεσμευτικής πρότασης ότι το πουλόβερ φαίνεται καφέ:

«Το υποκείμενο αποδέχθηκε τη λιγότερο δεσμευτική πρόταση, αλλά η κατοχή μιας εντύπωσης δεν πρέπει να ταυτίζεται με την αποδοχή τέτοιων προτάσεων, όπως δεν πρέπει να ταυτίζεται με την αποδοχή της περισσότερο δεσμευτικής πρότασης η οποία συνιστά το περιεχόμενο της εντύπωσης». (McDowell 2002, 278)

Με άλλα λόγια, υποστηρίζει ότι η εμπειρία συνίσταται στην επίγνωση ότι το πουλόβερ είναι καφέ χωρίς αυτή η επίγνωση να περιλαμβάνει την αποδοχή ότι είναι αληθές ότι το πουλόβερ είναι ή φαίνεται καφέ. Ωστόσο, όπως είδαμε, δεν μπορούμε να διακρίνουμε μέσα στην εμπειρία κάποια επίγνωση χωρίς αποδοχή ενός προτασιακού περιεχομένου. Αν υπάρχει μια τέτοιου τύπου επίγνωση, δεν φαίνεται να είναι διαθέσιμη στη φαινομενολογία της εμπειρίας.

Ωστόσο, ο McDowell, σε μεταγενέστερο κείμενό του, επισημαίνει ότι η επίγνωση που χαρακτηρίζει την εμπειρία είναι *ενεργεία υπαρκτή*, παρότι δεν περιλαμβάνει κανενός είδους αποδοχή παρά μόνο δυνάμει.⁵ Ένας λόγος που επιμένει ότι η επίγνωση της εμπειρίας είναι ενεργεία υπαρκτή είναι για να διακρίνει τα γεγονότα που είναι διαθέσιμα στην εμπειρία του υποκειμένου από τα γεγονότα που απλώς ισχύουν, όπως για παράδειγμα αυτά που υπάρχουν έξω από το οπτικό του πεδίο. Συνεπώς, εφόσον η επίγνωση (χωρίς αποδοχή) που χαρακτηρίζει την εμπειρία είναι ενεργεία υπαρκτή, θα έπρεπε το ίδιο το υποκείμενο να έχει φαινομενολογική πρόσβαση σε αυτή την εμπειρία. Ωστόσο, όπως είδαμε, το αντιπαράδειγμα που προτείνει ο

⁵ «Δεν είναι η επίγνωση που υπονοείται στην ιδέα της εμπειρίας αυτή που ισχυρίζομαι ότι δεν χρειάζεται να είναι ενεργεία. Είναι σε ένα άλλο σημείο της εικόνας που εκμεταλλεύομαι την αντίθεση μεταξύ του δυνάμει και του ενεργεία: αρνούμαι ότι η αντιληπτική επίγνωση ενός γεγονότος μπορεί να ταυτιστεί με την ενεργό αποδοχή μιας πρότασης» (McDowell 2006, 117).

McDowell δεν παρουσιάζει όντως μια περίπτωση επίγνωσης χωρίς αποδοχή. Επιπλέον, ο ίδιος δεν έχει προτείνει κάποιο άλλο παράδειγμα που να δείχνει ότι πράγματι έχουμε μια τέτοιου τύπου επίγνωση της εμπειρίας.

Ορισμένες φορές, ο McDowell αναφέρεται σε μια μεταφορά του Sellars ότι η εμπειρία είναι ως εάν να προτείνει στο υποκείμενο ισχυρισμούς ότι *p* (βλ. ενδεικτικά McDowell 2009a). Αυτός είναι ένας τρόπος να κάνει πιο ζωντανή την ιδέα ότι η εμπειρία πρέπει να κατανοηθεί ως μια πρόσκληση για αποδοχή. Ωστόσο αυτή η μεταφορά δεν εστιάζει στην υποτιθέμενη επίγνωση χωρίς αποδοχή που έχει το ίδιο το υποκείμενο, αλλά μετατοπίζει το θέμα στον «ισχυρισμό» που κάνει η εμπειρία. Φυσικά, αυστηρά μιλώντας, δεν πρόκειται για έναν πραγματικό ισχυρισμό, γιατί ισχυρισμούς κάνουν τα υποκείμενα όταν κρίνουν. Επίσης, ακόμα και αν κανείς δεχόταν αυτή την ανθρωπομορφική προσέγγιση της εμπειρίας, θα ήταν ασύμβατη με την παθητικότητα της εμπειρίας καθώς οι ισχυρισμοί περιλαμβάνουν κάποιου είδους αποδοχή. Όμως το σημαντικότερο πρόβλημα αυτής της μεταφοράς είναι ότι εν τέλει δεν διασαφηνίζει καθόλου τη σχέση του υποκειμένου με την εμπειρία. Το μόνο που αναφέρεται είναι ότι το υποκείμενο μπορεί να αποδεχθεί ή να απορρίψει τον «ισχυρισμό», την πρόσκληση της εμπειρίας. Αλλά αυτό γίνεται στο επίπεδο της κρίσης. Έτσι, η συγκεκριμένη μεταφορά δεν μας λέει κάτι για την υποτιθέμενη επίγνωση που έχει το υποκείμενο πριν αποδεχθεί ή απορρίψει την πρόσκληση της εμπειρίας.

Ένας λόγος που ο McDowell οδηγείται στην απαίτηση ότι η επίγνωση που χαρακτηρίζει την εμπειρία δεν περιλαμβάνει αποδοχή είναι οι γενικότερες δεσμεύσεις του. Καταρχάς, ο αποκλεισμός κάθε είδους αποδοχής αποβλέπει στο να διασφαλίσει την παθητικότητα της εμπειρίας, καθώς οποιαδήποτε αποδοχή επιτελείται στο επίπεδο της κρίσης, δηλαδή εντός της επικράτειας της σκέψης. Όπως αναφέραμε στην εισαγωγή, προκειμένου η σκέψη να έχει αντικειμενικό περιεχόμενο θα πρέπει να θεμελιώνεται έλλογα σε κάτι εκτός της επικράτειας της σκέψης. Κατά συνέπεια, ένα τέτοιο έλλογο θεμέλιο μπορεί να είναι η εμπειρία, δεδομένου ότι βρίσκεται εκτός της επικράτειας της σκέψης και έχει προτασιακό περιεχόμενο.

Ωστόσο, ακόμα και αν παραμείνουμε σε αυτό το επίπεδο των γενικότερων δεσμεύσεων, ο τρόπος που ο McDowell επιχειρεί να διακρίνει την παθητικότητα της εμπειρίας από την αυτενέργεια της σκέψης δημιουργεί κάποια ερωτηματικά. Η αποδοχή ενός εμπειρικού περιεχομένου υποτίθεται ότι φέρνει το εμπειρικό περιεχόμενο εντός της επικράτειας της σκέψης, καθότι εξαρτάται από εμάς η αποδοχή του (και άρα η απόκτηση της σχετικής πεποίθησης). Ωστόσο, όπως ο ίδιος ο McDowell αναγνωρίζει, όχι μόνο οι εμπειρίες αλλά ούτε οι πεποιθήσεις μας είναι υπό τον έλεγχό μας, αν αυτό σημαίνει ότι φτάνουμε σε αυτές μέσω μιας συνειδητής απόφασης. Οι πεποιθήσεις δεν είναι ένα είδος εμπρόθετης πράξης. Για τον McDowell, ο έλλογος έλεγχος πάνω στις πεποιθήσεις μας δεν έχει εν γένει τη μορφή μιας απόφασης για το τι να πιστέψουμε (McDowell 1996, 176). Ωστόσο, εξακολουθούμε να έχουμε έλλογο έλεγχο πάνω στις πεποιθήσεις μας, υπό την έννοια ότι είμαστε υπεύθυνοι για αυτές: «ακόμα και όταν απλώς βρίσκομαι να έχω μια πεποίθηση, το ερώτημα για το αν νομιμοποιούμαι να την έχω μπορεί πάντα να τεθεί» (McDowell 1996, 60).

Άρα θα πρέπει να διακρίνουμε την απόκτηση μιας πεποίθησης από τη δυνατότητα να την αποδεχθούμε ή να την απορρίψουμε ρητά αν την εξετάσουμε εκ των υστέρων. Η απόκτηση μιας πεποίθησης φαίνεται να χαρακτηρίζεται από παθητικότητα καθώς δεν είναι υπό τον έλεγχό μας. Για παράδειγμα, όταν αποκτούμε κάποια αντιληπτική πεποίθηση αποδεχόμαστε κάποιο προτασιακό περιεχόμενο. Δεν μπορούμε παρά να το αποδεχθούμε. Συνεπώς, θα πρέπει να διακρίνουμε την αποδοχή που περιλαμβάνεται στην *απόκτηση* μιας πεποίθησης από την ρητή αποδοχή που προκύπτει αν κληθούμε να εξετάσουμε και να δικαιολογήσουμε την πεποίθηση που έχουμε αποκτήσει. Ας διατηρήσουμε τον όρο «αποδοχή» για την πρώτη περίπτωση και την «αποδοχή» που περιλαμβάνεται στη δεύτερη περίπτωση ως την ονομάσουμε «υιοθέτηση».

Η επίγνωση με αποδοχή χαρακτηρίζει, λοιπόν, πρωτογενώς τις πεποιθήσεις που αποκτάμε και είναι συμβατή με την παθητικότητα αυτής της απόκτησης. Συνεπώς, εφόσον η επίγνωση με αποδοχή είναι συμβατή με την παθητικότητα, δεν χρειάζεται να αναζητήσει κανείς την παθητικότητα σε μια υποτιθέμενη επίγνωση χωρίς αποδοχή, η οποία, όπως είδαμε, δεν είναι φαινομενολογικά διαθέσιμη. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η απαίτηση ότι η επίγνωση που χαρακτηρίζει την εμπειρία πρέπει να μην περιλαμβάνει κανενός είδους αποδοχή δεν δικαιολογείται ούτε στο πλαίσιο των γενικότερων δεσμεύσεων που αναλαμβάνει ο McDowell.

Αν παρόλα αυτά κανείς επιθυμεί να επιμείνει στην ιδέα της επίγνωσης χωρίς αποδοχή καθώς αυτή διασφαλίζει όχι μόνο την παθητικότητα της εμπειρίας αλλά και τη διαφοροποίησή της από την κρίση, τότε θα πρέπει να επανεξετάσει και το ίδιο το *περιεχόμενο* της εμπειρίας. Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι ο πρωταρχικός τρόπος που μας δίδεται αντιληπτικά ένα *προτασιακό* περιεχόμενο περιλαμβάνει την αποδοχή του. Κατά συνέπεια, η επίγνωση χωρίς αποδοχή, αν υπάρχει, θα πρέπει να αναζητηθεί στην αντιληπτική παρουσίαση *μη προτασιακών* περιεχομένων. Και εφόσον αυτά τα περιεχόμενα, στο πλαίσιο της προσέγγισης του McDowell, πρέπει να μπορούν να παίζουν έλλογο ρόλο στη θεμελίωση των αντιληπτικών κρίσεων, θα πρέπει να είναι εννοιακά. Έτσι, φτάνουμε στην ιδέα του εννοιακού μη προτασιακού περιεχομένου ως καταλληλότερης για την ικανοποίηση των γενικότερων δεσμεύσεων που αναλαμβάνει ο McDowell.⁶ Ωστόσο, η εξέταση της επάρκειας αυτής της ιδέας απαιτεί μια εκτενή πραγμάτευση που υπερβαίνει το πλαίσιο του παρόντος κειμένου⁷.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Boyle, M. 2011. “‘Making up Your Mind’ and the Activity of Reason”. *Philosopher’s Imprint*, 11: 17, 1-24.
- Davidson, D. 2001. “A Coherence Theory of Truth and Knowledge”. Στο *Subjective, Intersubjective, Objective*, 137-153. Oxford: OUP.
- Mandelbaum, E. 2014. “Thinking is Believing.” *Inquiry*, 57:1, 55-96.
- McDowell, J. 1996. *Mind and World*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- McDowell, J. 2002. “Responses”. Στο *Reading McDowell: On Mind and World*, επιμέλεια N. Smith, 269-305. London: Routledge.
- McDowell, J. 2003a. «Υπερβατολογικός Εμπειρισμός». *Δευκαλίων* 21:1, 65-90.
- McDowell, J. 2003b. “Subjective, Intersubjective, Objective.” *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. LXVII, 675-681.
- McDowell, J. 2006. “Response to Costas Pagondiotis”. *Teorema* 26, 115-119.
- McDowell, J. 2009a. “Intentionality as a Relation.” Στο *Having the World in View. Essays on Kant, Hegel, and Sellars*, 44-65. Cambridge MA: Harvard University Press.
- McDowell, J. 2009b. “Avoiding the Myth of the Given.” Στο *Having the World in View. Essays on Kant, Hegel, and Sellars*, 256-272. Cambridge MA: Harvard University Press.

⁶ Ο McDowell υιοθετεί την έννοια του εννοιακού μη προτασιακού περιεχομένου στο McDowell 2009b.

⁷ Ευχαριστώ τον Σπύρο Πετρουνάκο και τη Λάρα Σκουρλά για τα σχόλια τους στο κείμενο.